

Vluchtelingen van toen

Integratie volgens de experts

Chilenen en Iraniërs over hun integratie in Nederland tijdens de jaren '70 en '80 en wat we daarvan kunnen leren.

Afbeelding 1: *Vluchtelingen in opvangcentrum Ter Apel*. Bron: Directie Vluchteling, 2014

Julia Matser, 3968693
SGPL, supervisie van Ruud Bosch
Universiteit Utrecht, Juni 2016
Woorden: 11.018

Inhoud

Inhoud	2
1. Inleiding	4
1.1 Probleemstelling en onderzoeksafbakening	4
1.2 Sociaal geografische relevantie	5
2. Theoretisch Kader	6
2.1 Vluchtelingen	6
2.2 Integratie	7
2.2.1 Definitie	7
2.2.2 Fundering en ondersteuning	8
2.2.3 Sociale integratie	9
2.2.4 Markers en Means	10
2.3 Context	11
2.3.1 Nederlands asiel- en integratiebeleid	11
2.3.2 Chileense context	11
2.3.3 Iraanse context	11
2.4 Conclusie	12
3. Methode en verantwoording	13
3.1 Methode	13
3.2 Verantwoording selectie informanten	13
3.3 Verantwoording interview	13
4. Resultaten	15
4.1 Introductie informanten	15
4.2 Vertrek en terugkeer	15
4.2.1 Reden voor vertrek en keuze voor Nederland	15
4.2.2 Terugkeer	16
4.3 Sociale ontwikkeling	16
4.3.1 Belang vrienden moederland	16
4.3.2 Belang Nederlandse vrienden	16
4.3.3 Solidariteit	16
4.4 Economische ontwikkeling	17
4.4.1 Opleidingsplekken	17
4.4.2 Eerste plekken op de arbeidsmarkt	17
4.5 Ontwikkeling integratie	18
4.5.1 Status in Nederland	18
4.5.2 Keuze voor integratie	18
4.5.3 Taal	18
4.5.4 Economisch en sociaal onderscheid	19
4.5.5 Toetsing	19
4.6 Integratie als begrip	19
4.6.1 Geïntegreerd?	19
4.6.2 Nieuwe definities van integratie	20
4.7 Integratie en situatie nu	20
4.7.1 Teruggeven	20
4.7.2 Vrouw	20
4.7.3 Paspoort	21
4.7.4 Huidig situatie	21
4.8 Conclusie	21
5. Discussie	23
5.1 Aansluiting literatuur op resultaten	23

5.2	Beperkingen en suggesties vervolgonderzoek	24
6.	Conclusie	25
	Bronnen	26
	Bijlage 1: Interview	29
	Bijlage 2: Interviews	31

1. Inleiding

Sinds juni 2014 wordt er gesproken van een Europese ‘migratiecrisis’ (Holmes en Castaneda 2016:12). De buitengrenzen van Europa vangen duizenden migranten per dag op en er is nog geen Europees beleid om dit te verdelen, ondanks de herhaaldelijke verzoeken van politieke leiders zoals Samson (Pré 2016a), wetenschappers zoals Andrew en Taylor (2016), vluchtelingenorganisaties zoals *We Are Here* en sympathisanten zoals *Refugees Welcome*. Deze crisis brengt veel discussie over de migranten mee: zijn het gelukszoekers of vluchtelingen (Beijnes 2016; Kettenis 2015)?

De toename van het populisme in Europa toont aan dat een gedeelte van de bevolking de migranten ziet als jonge, onopgeleide mannen die weinig zullen toevoegen aan de Europese economie. Geert Wilders van de Partij van de Vrijheid (PVV) sprak van een “islamitische asieltsunami” (in Pré 2016b) en roept op om de Nederlandse grenzen te sluiten ter bescherming van de Nederlandse cultuur en economie. Een van de argumenten die het tegenkamp gebruikt, is dat de niet-westerse vluchtelingen de Nederlandse cultuur niet zullen overnemen en daarom niet in de samenleving passen.

De integratie van vluchtelingen wordt gefaciliteerd door VluchtelingenWerk sinds 1979. Zij helpt bij het verkrijgen van een verblijfsvergunning, huisvesting, inburgering en het leren van de Nederlandse taal (vluchtelingenwerk.nl 2016). Om de verschillen tussen migranten en Nederlanders kleiner te maken, zijn er ook een andere maatregelen geïntroduceerd, bijvoorbeeld stemrecht in lokale verkiezingen in 1985 “met het idee dat dit hun politieke participatie en integratie in de Nederlandse samenleving zou bevorderen” (Kranendonk et al. 2014:4).

1.1 Probleemstelling en onderzoeksafbakening

Integratie is een complex begrip. Deze thesis heeft als onderwerp integratie van niet-westerse, hoogopgeleide vluchtelingen in Nederland, namelijk Chilenen en Iraniërs. Er is gekozen om Chilenen en Iraniërs te gaan onderzoeken, omdat beide groepen zijn gevlucht door een verandering in het regime. De nieuwe regimes hadden zowel politieke als praktische consequenties die de inwoners van de landen wegdreven. Zowel Chilenen als Iraniërs zijn niet-Westers en hoogopgeleid en hebben een zeer verschillende culturele achtergrond. De informanten zijn al langere tijd in Nederland en begonnen minstens 30 jaar geleden met hun integratieproces. Hierdoor zijn zij in staat terug te blikken op in hun eigen integratie en dit ook in het perspectief te plaatsen van de huidige maatschappelijke discussie.

Dit onderzoek zal een antwoord geven op de volgende vraag:

Hoe integreerden hoogopgeleide Chilenen en Iraniërs in Nederland op sociaal en economisch aspect in de jaren '70 en '80?

Deze vraag wordt vervolgens opgedeeld in deelvragen:

1. Hebben vluchtelingen verschillende motivaties bij vertrek?
2. Welke invloed heeft opleiding op integratie?
3. Wat is het Nederlands integratiebeleid geweest in de jaren 70 en 80?
4. Hoe ervaren vluchtelingen integratie in Nederland economisch en sociaal?
5. Zien de vluchtelingen zichzelf als geïntegreerd?

De eerste drie vragen worden aangepakt door middel van literatuuronderzoek. De laatste twee vragen worden onderzocht aan de hand van diepte-interviews met Chilenen die in de jaren '70 naar Nederland kwamen en Iraniërs die hier wonen sinds de jaren '80. Dit wordt gecombineerd tot een inzicht in het Nederlandse begrip integratie.

Het doel van dit onderzoek is om bij te dragen aan de huidige maatschappelijke discussie over integratie op wetenschappelijke wijze door middel van een bijdrage vanuit het oogpunt van de geïntegreerden. Integratie is een tweezijdig proces (Bohning 1989:2), waarop de vluchteling en de lokale bevolking allebei invloed hebben. Voor een succesvolle integratie zal dus niet alleen de ervaring van de Nederlandse bevolking, maar ook van de nieuwe inwoners moeten meegenomen worden.

1.2 Sociaal geografische relevantie

Het vraagstuk is sociaal geografisch van belang omdat het een ruimtelijk probleem betreft. De mogelijkheden en beperkingen voor vluchtelingen zijn afhankelijk van het land van hun bestemming en hun afkomst. Het bestaan van vluchtelingen is inherent aan grensproblematiek. De afkomst van de migranten beïnvloedt de ervaring van de integratie, en deze afkomst is geografisch bepaald. Land van bestemming bepaalt mede hoe er geïntegreerd moet worden, ook dit gedeelte van het integratie proces is daarmee geografisch bepaald. Zoals Sigona (2005:118) aangeeft, is integratie een kwestie van *belonging* en wat dat precies betekent, is afhankelijk van de cultuur waarin geïntegreerd wordt en de afkomst van de persoon die integreert.

2. Theoretisch Kader

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de eerste drie deelvragen van het onderzoek:

1. Hebben vluchtelingen verschillende motivaties bij vertrek?
2. Welke invloed heeft opleiding op integratie?
3. Wat is het Nederlands integratiebeleid geweest in de jaren '70 en '80?

Daarvoor wordt eerst uiteen gezet wat welke definities bestaan van een vluchteling en welke discussies daarover zijn. Hierbij wordt aangekaart welke verschillende redenen er bestaan voor vertrek uit het thuisland. Vervolgens worden de verschillende facetten van integratie uiteengezet, daarbij wordt opleidingsniveau meegenomen. Daaropvolgend wordt geanalyseerd hoe het Nederlands asielzoekers- en integratiebeleid in de jaren 70 en 80 veranderde. Tot slot wordt in de grote lijnen context geschetst van de geschiedenis van Chili en Iran om een inzicht te krijgen in waarom mensen vertrokken uit de landen en welke motieven zij hiervoor hadden.

2.1 Vluchtelingen

De *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR) is het Verenigde Naties (VN) orgaan dat de belangen van vluchtelingen wereldwijd behartigt sinds 1950. Johnson (2011:1018) legt uit dat de UNHCR is opgezet in reactie op de vele vluchtelingen en *displacement of people*, of inheemden, die ontstonden als resultaat van de Tweede Wereldoorlog en het begin van de Koude Oorlog. Het mandaat van de UNHCR is om een permanente oplossing te vinden voor het vluchtelingen probleem, het is echter de afgelopen 66 jaar gebleken die doelstelling niet gemakkelijk behaald werd.

Het verschil tussen vluchteling en asielzoeker heeft betrekking op het tijdstip van het asielproces. Asielzoeker is de term die verwijst naar de tijd waarin een migrant aanvraag doet om erkend te worden als vluchteling (Nyers 2013:50). Als deze aanvraag wordt gehonoreerd, heeft de persoon vanaf dat moment vluchtelingenstatus. De vluchteling moet beschermd worden door de staat die deze status heeft toegewezen.

De officiële definitie van een vluchteling is volgens de UNHCR: "*owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality, and is unable to, or owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country*" (unhcr.org 2016). Chimni (1998:353) legt uit dat deze definitie voor de jaren 80 werd gezien als objectief, maar sinds de jaren 80 wordt dat betwijfeld, omdat er bij deze interpretatie geen recht gedaan wordt aan de stem van de vluchteling en dit bovendien niet strookt met de historische en politieke realiteit.

Hij legt uit dat er sprake is van een "*myth of difference*" (ibid:356), er wordt een onterecht verschil gemaakt tussen vluchtelingen uit de Europese wereld en de vluchtelingen uit de derde wereld. Dit verschil werd gemaakt door te benadrukken dat de niet-Europese vluchtelingen die na 1960 kwamen groter in getale waren, geen politiek vluchtelingen waren, maar een economische motivatie hadden en als zij vluchtten voor conflict ging het om intern in plaats van internationaal conflict. Hieruit werd de conclusie getrokken dat de derde wereld vluchteling significant verschilt van de Europese vluchteling. Chimni (ibid:358) beargumenteert dat dit verschil zeer overdreven is en geen recht doet aan de situatie van de vluchtelingen.

Chimni snijdt hiermee ook de discussie aan of er verschil is tussen een economisch en politiek vluchteling. De UNHCR definitie biedt enkel bescherming aan politiek vluchtelingen, vult Nyers (2013:48) aan. De definitie "*exclude[s] victims of general insecurity and oppression or systemic economic deprivation*" (ibid:48), omdat, zo vervolgt Nyers (2013:50), economische activiteiten worden gezien als apolitiek. De economische migrant heeft geen '*well founded fear of persecution*' en verliest daarmee het recht om beroep te doen op asiel. Hierbij wordt echter achterwege gelaten dat mensen hun land en gemeenschap niet verlaten als ze zich niet in een situatie bevinden die hun leven en vrijheid dermate bedreigt dat de enige manier om te overleven, vluchten is (ibid:61). De

kritiek van Nyers doet denken dat alle economisch migranten als vluchteling zouden moeten worden gezien.

Dit verschil leidt Bohning (1991:446-449) tot het inzicht dat: *“people who flee underdevelopment, hunger or natural or man-made disaster are considered economic rather than political migrants and are almost invariably refused refugee status”* (ibid:447). Het onderscheid tussen de politieke en de economische vluchteling, hetgeen Bohning en Nyers onterecht vinden, is gebaseerd op de veronderstelling dat er een hard onderscheid te maken is tussen de mensen die vertrokken zijn door een *push* of een *pull* reden.

Ravenstein introduceerde het model van de *push* en *pull* factoren, dat Lee (1966:50) samenvat als een *push* die de factor omschrijft die een persoon wegdrijft uit eigen land en *pull* omschrijft de factor die een persoon aantrekt om te migreren. Een politiek vluchteling wordt volgens deze omschrijvingen gedreven door *push* factoren, terwijl een economisch vluchteling gedreven wordt door *pull* factoren. Zoals omschreven door Bohning, wordt de *push* in huidig beleid beoordeeld als genoeg grond voor bescherming en een *pull* niet.

Er zijn echter meer factoren die invloed hebben op migratie. De Haas (2010:227) noemt migratie een *“self-help development ‘from below’”* en vindt de *push-pull* classificaties een *“fundamental problem”* (ibid:252) dat de *“complex, shifting and mixed motivations of migrants”* verhult (ibid:253). Massey (1990:3) maakt inzichtelijk hoe complex andere factoren zijn die meespelen. Individuele beslissingen worden namelijk vormgegeven door een economische context (ibid:5) en de invloed van de directe sociale omgeving zoals familie (ibid:9). Daarnaast heeft de geschiedenis van een samenleving invloed op migratie: naarmate het normaler wordt om te vertrekken en infrastructuur verbetert, naarmate er meer bewustheid is van ongelijkheid tussen gemeenschappen en naarmate er meer geneigdheid is binnen de gemeenschap om te migreren, wordt er meer gemigreerd (ibid:11). Tot slot benadrukt Massey dat nationale ontwikkelingen plaatsvinden in een internationaal speelveld, dat de nationale context van migratie beïnvloedt (ibid:14).

Deze literatuur leidt tot de conclusie dat een vluchteling breder is dan de VN definitie. Vluchtelingen kunnen gezien worden als individuen die zowel om politieke als economische redenen besluiten te vertrekken. Het onderscheid tussen *push* en *pull* factoren is hierbij niet relevant voor de mate waarin zij bescherming nodig hebben, bovendien is dit onderscheid simplistisch. Tot slot is er veel discussie over wat migratie teweeg brengt, er is consensus over dat er in bepaalde mate individuele, sociale en (inter)nationale factoren in mee spelen.

2.2 Integratie

2.2.1 Definitie

Er is geen consensus over de exacte betekenis van integratie (Ager en Strang 2008:167; Sigona 2005:117; Castles 2001:12; Robinson 1998:118). De betekenis is context-afhankelijk (Sigona 2005:119), omdat het leunt op een bepaalde invulling van *“how to become one of us”* (ibid:119) en zal zonder een definitie van die *us* lastig te definiëren zijn. De *us* verwijst hierbij naar een nationale gemeenschap. Penninx (2005:141) sluit zich hierbij aan en definieert integratie als: *“the process of becoming an accepted part of society”*.

Toch begint Sigona (2005:118) het begrip te ontrafelen door een onderscheid te maken tussen verschillende soorten migranten. Economische migranten komen namelijk aan in het nieuwe land met een plan en met voorbereiding. Vluchtelingen daarentegen zijn vaak halsoverkop gevlucht, met traumatische ervaringen en komen onvoorbereid het land binnen. De reactie van de staat op de verschillende vertrekredenen en de begeleiding die bij aankomst wordt aangeboden, verschilt sterk (ibid:119) zoals ook al bleek uit het toewijzen van vluchtelingenstatus beschreven in 2.1. Dit heeft gevolgen op de integratie, omdat de vluchteling door de onzekere tijd van de asielprocedure blijvende mentale schade kan oplopen bovenop de traumatische ervaringen uit het thuisland (ibid:119).

Berry (1989:1-2) spreekt van twee assen van integratie: cultuurbehoud en relaties met dominante groep, waaruit vier uitkomsten mogelijk zijn (zie afbeelding 2 hieronder). Integratie is de

uitkomst waarbij de migrant zijn eigen identiteit en cultuur heeft kunnen behouden en bovendien een positieve relatie heeft opgebouwd met de nationale bevolking. Scheiding is de uitkomst waarbij eigen identiteit en cultuur is behouden, maar er geen relatie is gevormd met de nationale bevolking. Deze uitkomst kan te wijten zijn aan de houding van de nationale bevolking die segregatie hebben veroorzaakt, of aan de gemigreerde groep die geen aansluiting heeft kunnen of willen vinden (ibid:2). In de tweede kolom wordt aangegeven dat de identiteit en cultuur ook verloren kan gaan. Bij het resultaat assimilatie kan dit bijvoorbeeld zijn als consequentie van het trouwen met een lokale burger, terwijl bij marginalisering de migranten als groep blijven bestaan maar zonder het behoud van de originele cultuur. Deze laatste optie kan ook zowel het gevolg zijn van het gedrag van de migranten als van het gedrag van de lokale bevolking (ibid:2). Deze mogelijkheden tonen aan dat integratie een tweezijdig proces is.

Bohning (1991:450) geeft aan dat er door de staat sturing kan worden gegeven om migranten te integreren of assimileren, waarbij integreren de meer haalbare en meer gewenste variant is. Dit sluit aan op de meer uitgebreide uiteenzetting die Ager en Strang maken, die net als Penninx (2005:141) en Berry (1986:2) nadruk leggen op dat integratie een *two-way street* is. Hieronder zal integratie uiteen worden gezet aan de hand van de analyse die Ager en Strang maken, aangevuld met inzichten uit andere literatuur.

		Valuable to maintain identity & culture?	
Reply		YES	NO
Valuable to maintain positive relations with dominant group?	YES	Integration	Assimilation
	NO	Separation (Rejection)	Marginality (Deculturation)

Afbeelding 2: *Verschillende vormen van integratie*. Bron: Berry, 1989:2.

FIGURE 1: ADAPTIVE OPTIONS...(P. 28)

2.2.2 Fundering en ondersteuning

Ager en Strang verbeelden de verschillende stadia van integratie in afbeelding 3. Het diagram kan het best worden afgelezen van onder naar boven. Helemaal onderaan het schema staat de *foundation*, dat is volgens Ager en Strang (2008:174) *Rights and Citizenship*. Ze maken onderscheid tussen verschillend beleid en bijbehorend idee van burgerschap in de ontvangende landen. Burgerschap van een land betekent dat de staat verantwoordelijkheden en rechten heeft tegenover deze burger (Penninx 2005:139). Burgerschap is daarom de fundering van integratie.

Verschillende interpretaties van burgerschap leiden hierbij tot een verschillend beleid. Historisch gezien, waren er twee opties: imperisch en etnisch burgerschap. Imperisch burgerschap wordt verkregen door *ius soli*: te worden geboren in het land en etnisch burgerschap loopt via bloedverwanten, ook wel *ius sanguis* genoemd (ibid:174). Momenteel is er meer complexe regelgeving, dan *ius soli* en *ius sanguis*.

Ager en Strang introduceren Levy's categorisering in burgerschap (ibid:174), die ook onderscheid maakt tussen de republikeinse en multiculturele visie. De republikeinse visie is gebaseerd op politieke participatie, burgerschap of *citoyenneté*. De republikeinse visie benadrukt assimilatie tijdens het integratieproces, uiteindelijk zullen de nieuwe burgers niet meer te onderscheiden zijn van originele burgers. Dit strookte echter weinig met het mensenrecht op geloof en cultuur, omdat anders gelovigen in deze visie hun geloof slechts thuis zouden mogen uitdrukken. Als er geen basis bestaat van gelijkheid, werden vluchtelingen- in de fase dat zij bijvoorbeeld nog asielzoeker zijn en uitkering ontvangen- met minder respect behandeld (ibid:176). Deze visie werd

minder acceptabel en is vervangen door de multiculturele visie, waarin burgerschap een keuze is (ibid:174).

Bohning (1991:452) bevestigt het belang van burgerschap voor het gevoel van gelijkwaardigheid. Met de angst uit het land gegooid te worden, zullen vluchtelingen minder proberen te integreren. In plaats van integratie zal segregatie plaatsvinden in het geval dat de vluchteling eigen cultuur behoudt, en marginalisering als de vluchteling eigen cultuur verliest.

De ondersteuning van dit burgerschap, in de afbeelding onder de noemer *facilitators*, zijn taal en veiligheid (Ager en Strang 2008:181) Taal wordt consequent benoemd tot het centrale onderdeel van integratie (Ager en Strang 2008:182; Bohning 1991:452; Korac 2003:) om te beginnen met de volgende onderdelen van integratie, zoals sociale en economische integratie. De snelheid en de volledigheid waarmee taal verworven wordt is afhankelijk van de inzet en de opleiding van de migrant in kwestie. Veiligheid is een onderdeel van het burgerschap en de rechten die de staat van de burger moet beschermen.

Martinovic et al (2009:870) bevestigen dat naast de randvoorwaarden die de staat moet garanderen als basis van integratie, de eigenschappen van de persoon in kwestie ook invloed hebben op het integratieproces. Uit hun onderzoek over niet-westerse migranten in Nederland bleek dat de lengte van verblijf ook een significante impact heeft op de sociale integratie. Drie andere factoren die impact hebben op mate van integratie zijn etniciteit, reden van migratie en opleiding. Alle drie de factoren zijn bepalend vlak na de aankomst, maar blijven ook tijdens het verblijf in Nederland een rol spelen.

2.2.3 Sociale integratie

Er is een continuüm op het aspect sociale integratie. Dit continuüm begint bij het meest basale contact: de afwezigheid van conflict en aanwezigheid van tolerantie, en loopt door tot een maatschappij waarin een mengeling ontstaat tussen vluchtelingen en burgers (Ager en Strang 2008:177; Crisp 2004:1-2). Bohning (1991:452) voegt toe dat integratie daarom van twee kanten (migrant en inwoners) moet worden gefaciliteerd. De hoogste mate van sociale integratie wordt door Ager en Strang *belonging* genoemd. Het toebehoren tot een geïntegreerde gemeenschap. Onderdelen hiervan zijn vriendschap, respect en gedeelde waarden (2008:178). Deze noemer kan worden opgedeeld in drie aspecten: *social bonds*, *social bridges* en *social links*.

Social bonds zijn de relaties binnen dezelfde etnische, of tussen vergelijkbare etnische groepen (ibid:178-179). Deze zijn nodig om depressie tegen te gaan en zijn vooral aan het begin van de periode in het nieuwe land van belang. *Social bonds* bieden ondersteuning en bevestiging in een land waar veel verschilt van het thuisland. Bepaalde gewoontes kunnen met deze relaties worden behouden, waardoor de eigen cultuur en sociale gewoontes kunnen blijven bestaan naast het nieuwe leven in het nieuwe land (Duke in ibid:178).

Social bridges zijn de relaties tussen etnische groepen, vooral de relatie tussen de vluchtelingen of migranten en de lokale bewoners *Social bridges* beginnen met alledaagse vriendelijkheid zoals het groeten van burens, waardoor de migranten zich veiliger voelen. Deze relaties kunnen ook vormgegeven worden in een verder stadium van integratie door gedeelde activiteiten zoals sport, opleiding, geloof, en maatschappelijk of politieke activiteiten. *Social bridges* worden vaak gebruikt als graadmeter voor hoever integratie is gevorderd.

Social links beschrijven de relatie tussen individu en de staat (ibid:181). Binnen deze relatie is er vooral verschil te zien tussen lokale autoriteiten die wel en niet ingespeeld zijn op de mogelijke wensen van migranten. Door weinig ervaring met mensen met een andere etniciteit is er meer kans op discriminatie, of gebrek aan tolken.

In Nederland is onderzoek gedaan door Martinovic et al (2008:2) die aantoonde dat het nog onduidelijk is of opleiding, taalvaardigheid, concentratie migranten in de buurt en een Hollandse partner zorgen voor meer interetnisch contact, of dat interetnisch contact zorgt voor een grotere kans op het opgesomde. Het is onbepaald of de genoemde kenmerken leiden tot social bridges of dat mensen die social bridges hebben leiden tot ontwikkeling van de kenmerken.

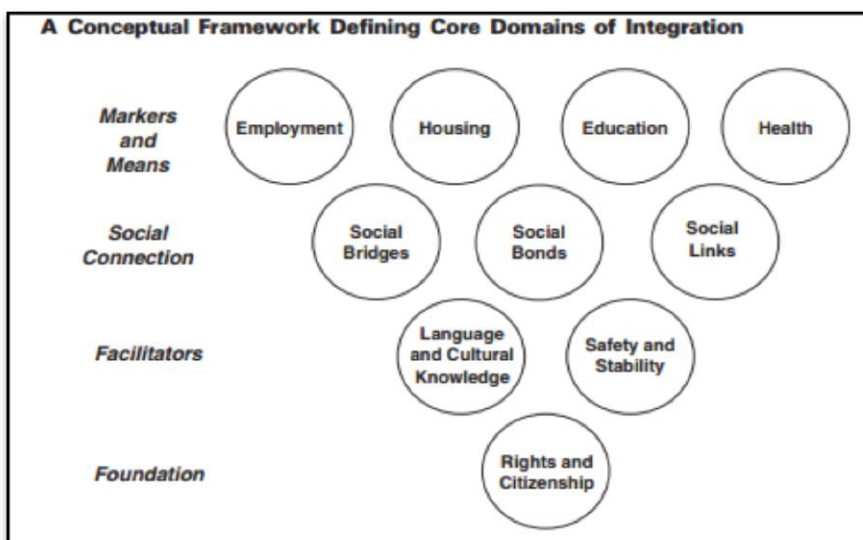
2.2.4 Markers en Means

Het laatste stadium, *Markers and Means*, beschrijft de meetbare, zichtbare elementen die aangeven dat een bepaalde vorm van integratie heeft plaatsgevonden. Huisvesting is bijvoorbeeld een meetbaar resultaat van integratie. Om zich *gesetteld* te voelen, zijn vluchtelingen gebaat bij een vast onderdak. De buurt waarin hun huis staat, is hierbij ook van belang, vooral vanwege het veiligheidsgevoel (Ager en Strang 2008:171). Onderwijs faciliteert het opbouwen van *skills* en competenties die helpen bij het integratieproces op sociaal en economisch niveau (ibid:172). Ook gezondheid is van belang. Vaak lopen vluchtelingen in de gezondheidszorg tegen problemen aan door taal-, cultuur- en genderproblematiek, zoals bijvoorbeeld niet de juiste pijn kunnen omschrijven (ibid:173).

De laatste marker is *Employment*, hier wordt door Ager en Strang evenveel waarde aan gehecht als de andere drie markers, het blijkt echter uit literatuur dat economische onafhankelijkheid is gerelateerd aan veel andere aspecten van integratie. Zo scheidt economische onafhankelijkheid bijvoorbeeld de mogelijkheid voor individuen om zelf toekomstplannen te gaan maken, en kan men op de werkvloer lokale burgers ontmoeten, wat weer leidt tot sociale integratie (Crisp 2004:1). Bovendien kan hier gewerkt worden aan een verbetering van de taalbeheersing waardoor het zelfvertrouwen stijgt (Ager en Strang 2008:170). Uit deze omschrijving blijkt al dat alle elementen sterk met elkaar verweven zijn.

Chiswick en Whang (2016:4) sluiten zich hierbij aan: sociale contacten en taalvaardigheid bevorderen de economische kansen van immigranten. Het contact heeft meer invloed voor immigranten met *low skill transferability*, oftewel migranten met moeite om zich aan te passen aan hun nieuwe omgeving. Het verschil tussen migranten met *low* en *high skill transferability* zit vaak in leeftijd, mate in verschil tussen moedertaal en de Nederlandse taal en opleiding (ibid:4). Migranten met contact met Nederlanders en Nederlandse organisaties hebben, ongeacht hun *skill transferability*, een beter economisch perspectief (ibid:2).

Ager en Strang (2008:170) vervolgen dat ondanks dat werk vaak een versneller is voor integratie, het voor vluchtelingen vaak ook erg lastig is om toe te treden op de arbeidsmarkt. Vaak zijn vluchtelingen hoogopgeleid, maar zijn ze niet langer in het bezit van een bewijs van opleiding. Als ze wel een bewijs hebben, wordt dit bewijs vaak niet erkend door de werkgever (ibid:170). Hierdoor komen vluchtelingen terecht in een baan die onder hun niveau is, en zijn ze gebaat bij verdere opleiding zodat ze toch terecht komen op hun gewenste plek in de arbeidsmarkt (ibid:170). Crisp (2004:1) sluit hierop aan en onderstreept dat voor snelle integratie, het recht op werk aan vluchtelingen moet worden aangeboden voor integratie. "*Refugees who are prevented or deterred from participating in the local economy ... cannot be considered to be locally integrated*" (ibid:1).

Afbeelding 3: *Integratie volgens Ager en Strang*. Ager en Strang 2008:170

2.3 Context

2.3.1 Nederlands asiel- en integratiebeleid

Nederland is van oudsher een immigratieland. Tussen 1800-1960 was er echter een emigratiegolf, vanaf de jaren 60 trok Nederland weer meer immigranten. De redenen om naar Nederland te migreren waren divers: uit oud-koloniën, werkmigratie en asielmigratie (Penninx et al. 2005:4). Er is veel veranderd in Nederland sinds de jaren 70 op gebied van migratie. Terwijl in de jaren 70 er een overvloed aan werk was en het simpel was om te migreren naar Nederland (Bohning 1991:453), werd deze situatie in de jaren 80 minder gangbaar omdat werkloosheid toenam. Het tekort aan huisvesting, school en taalscholing maakte dat migreren lastiger werd (Juss 2005:758; Bruquetas-Callejo et al. 2007:4). Het VN verdrag om vluchtelingen op te nemen was al van kracht in deze tijd.

In '73 begon de oliecrisis en stopten de werving van gastarbeiders. De reeds gearriveerde gastarbeiders werden echter niet door bindende overeenkomsten gedwongen om naar huis te gaan en bleven in Nederland (Bruquetas-Callejo et al:6). Pas in '79 erkende de staat dat de gastarbeiders permanent in Nederland zouden blijven (ibid:14), werd antidiscriminatiebeleid doorgevoerd en ontstonden integratieprojecten (ibid:15).

Asielbeleid was vanaf de jaren '77 tot '87 om een quota vast te stellen en een aantal vluchtelingen uit te nodigen naar Nederland. Daarna werd beleid geïntroduceerd waarmee asielzoekers zelfstandiger werden en werd niet langer vastgehouden aan de quota (ibid:9). De belangen van de minderheden (zowel arbeids- als asielmigranten) werden tot in de jaren '70 behartigd door vrijwilligersorganisaties en religieuze instellingen (Penninx et al. 2005:8).

Welke kansen migranten hebben, is niet alleen afhankelijk van hun achtergrond op gebied van opleiding, maar ook van hun culturele afkomst. Özden (2006:227) schrijft dat hoger opgeleide migranten uit bepaalde regio's minder kans hebben om een baan te krijgen. Dit geldt voor de regio's Latijns Amerika, Oost Europa en het Midden Oosten (ibid: 243). Raaijmakers et al (2015:112) sluiten hierbij aan en geven aan dat in Europa niet-westerse migranten grotere kans hebben om werkloos te zijn.

2.3.2 Chileense context

In Chili werd in 1970 Salvador Allende democratisch verkozen. Hij vormde de eerste linkse regering in Latijns Amerika en dit socialistische experiment werd ook vanuit Nederland met interesse gade geslagen (Kievid 1995:38). In 1973 maakten Chileense militairen echter een einde aan zijn bewind en werd het hoofd van het leger, Pinochet, de nieuwe leider. Tijdens zijn regime werden politieke activisten vervolgd, gemarteld en opgesloten. Als gevolg van de zeventien jaar dictatuur vluchtten 200.000 Chileenen naar het buitenland, naast 4.000 doden en vermisten (ibid:38). Mede door minister Pronk heeft Nederland zich in deze tijd actief bemoeid met de situatie in Chili en nodigden tot 1979 vluchtelingen uit (ibid:39).

2.3.3 Iraanse context

In de Iraanse revolutie van 1979, werd de Shah, de Iraanse koning, afgezet wat resulteerde in veel Iraanse vluchtelingen (Hessels 2004:54). Zowel linkse activisten als streng gelovige Iraanse burgers protesteerden en staakten tegen het ondemocratische bewind. Khomeinni, een mujahid (interpretator van islamitisch recht), was leider geweest van de opstanden en beloofde een democratisch gekozen regering. Toen hij aan de macht kwam in 1983, enkele jaren na het vertrek van de Shah, werd er geen democratie ingevoerd. Hij verving het pro-westerse gedachtegoed voor anti-westerse theocratie (ibid:56). De Iran-Irak oorlog die hij voerde, kostte het land veel geld en leidde tot grote armoede. Politieke gevangenen werden gemarteld en geëxecuteerd wat leidde tot negen duizend asielverzoeken in Nederland tot 2001 waarvan de meerderheid uiteindelijk is genaturaliseerd (ibid:54).

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de kernbegrippen van het onderzoek gedefinieerd. De definitie voor vluchteling wordt een breder begrip dan door de VN wordt gehanteerd, omdat er zoals Chimni aantoonde sprake is van *myth of difference*. Het onderscheid tussen economische en politieke vluchtelingen is niet duidelijk aangezien het onderscheid tussen *push* en *pull*-motivatie lastig is te maken en beide vluchtelingen bescherming nodig hebben. Bovendien is motivatie voor migratie complexer omdat individuele, sociale en (inter)nationale factoren meespelen.

Integratie is gedefinieerd als een context afhankelijk tweezijdig proces, waarin de vluchteling onderdeel wordt van de maatschappij. Integratie wordt door Ager en Strang uitgesplitst in vier categorieën, die met elkaar verweven zijn. De twee fundamentele van integratie zijn burgerschap, veiligheid en taal. Sociale integratie, de derde categorie, bestaat in verschillende gradaties, variërend van alledaags contact tot gelijkwaardige vriendschap. De laatste categorie zijn de uitkomsten op gebied van gezondheid, huisvesting, opleiding en arbeid. Arbeid verdient in deze categorie extra aandacht omdat het sterk verweven is met de andere categorieën en integratie kan bevorderen.

In Nederlands is integratiebeleid veranderd door de jaren heen. Chilezen werden actief naar Nederland toegehaald, en Iraniërs werden opgenomen nadat zij een verzoek om asiel deden. Er waren nog geen officiële belangenbehartigers van minderheden, maar er was groeiend beleid om gelijke behandeling veilig te stellen.

Integratie wordt lokaal gedefinieerd, in dit onderzoek is de gekozen schaal Nederland omdat er nog relatief weinig onderzoek is gedaan naar de beleving van integratie in Nederland van vluchtelingen. Door Nederlandse integratie te onderzoeken vanuit het perspectief van de geïntegreerde wordt een nieuw element toegevoegd aan het debat over de vormen en structuur van integratie.

3. Methode en verantwoording

3.1 Methode

De hoofdvraag

Hoe integreerden hoogopgeleide Chilenen en Iraniërs in Nederland op sociaal en economisch aspect in de jaren '70 en '80?

wordt beantwoord met behulp van kwalitatief- en literatuuronderzoek. De hoofdvraag werd opgesplitst en de resterende deelvragen luiden:

1. Hoe ervaren vluchtelingen integratie in Nederland op economisch en sociaal vlak?
2. Zien de vluchtelingen zichzelf als geïntegreerd?

Het onderwerp integratie is, zoals ook Korac (2003:53) beargumenteert, gebaat bij etnografisch onderzoek. Montgomery schrijft (in Korac 2003:53): *“how refugees feel about their experiences is as important an indicator as are objective indicators of adaptation such as employment, income and socio-economic mobility”*. Korac (2003:53) legt uit dat met de statistische data die ontstaat uit kwantitatief onderzoek modellen en categorieën worden geconstrueerd die *“tidier than life”* zijn. In dit onderzoek wordt gestreefd om recht aan te doen aan de ervaring van Chilenen en Iraniërs, door hun interpretatie en verhaal te nemen als onderzoeksobject.

De keuze voor kwalitatief onderzoek is gemaakt omdat het onderwerp integratie een gevoelig onderwerp kan zijn. Zowel de reden om te vertrekken uit eigen land, als ervaringen tijdens de beginperiode hier kunnen traumatisch zijn geweest en lenen zich daarom niet voor kwantitatief onderzoek (Hay 2004:102). Om dezelfde reden heeft de onderzoeker de interviews in levenden lijve afgenomen.

3.2 Verantwoording selectie informanten

De eerste voorwaarden bij het selecteren van deze twee groepen, waren dat de groepen niet-westers zijn en hoogopgeleid. Er is gekozen voor deze groep omdat er al veel onderzoek is gedaan naar gastarbeiders, die vaak niet hoogopgeleid waren.

Het onderzoek gaat over vluchtelingen, echter niet alle informanten vallen onder de officiële UNHCR definitie van vluchteling. Het is echter aangetoond in het theoretisch kader, dat deze definitie niet altijd een goede indicatie geeft van reden om te vluchten. Al de geïnterviewde zijn vertrokken uit het thuisland als gevolg van het nieuwe regime.

Er werden acht interviews afgenomen, drie Chilenen, vijf Iraniërs en één expert op gebied van Nederlandse Chilenen: Jan de Kievid. Hij heeft een boek geschreven over de Chilenen die 40 jaar geleden naar Nederland zijn gekomen getiteld: *40 jaar, 40 verhalen*.

Om de migranten te vinden, werd gebruik gemaakt van expat/migratie netwerken zoals Persian Dutch Network, maar ook via het persoonlijke netwerk van de auteur, de universiteit en eerdere interviews. Met de sneeuwbal methode werden de eerste informanten een bron voor nieuwe informanten.

De namen van de informanten zijn gefingeerd, de Chilenen hebben een naam gekregen die begint met een 'C', de Iraniërs een naam met een 'I'. Dit is gedaan om de informanten de mogelijkheid te geven vrijuit te spreken en hun privacy daarbij te waarborgen.

3.3 Verantwoording interview

Bij het interview is gewerkt met een semi-structuur en is veel ruimte gelaten voor de informant om het interview te sturen zodat er meer dan de vooraf bepaalde onderwerpen aan bod kunnen komen. Naar aanleiding van geïntroduceerde onderwerpen zijn daaropvolgende interviews aangepast door aan het eind kort naar deze onderwerpen te vragen. De geïnterviewde is in de richting gestuurd die de interviewer voor ogen had, door regelmatig terug te koppelen naar de gestelde vraag. Het interview is gestructureerd langs de lijnen zoals gepresenteerd in het theoretisch kader. Zie voor het schema dat gebruikt is tijdens de interviews bijlage 1.

Eerst is gevraagd naar de huidige situatie van de informant ter vorming van een vertrekpunt van het gesprek. Het eerste onderwerp is het vertrek, met wie, waarom, op welke leeftijd, met welke intentie en is er een bewuste keuze gemaakt om naar Nederland te komen. Met behulp van deze analyse kan bevestigd worden of er sprake is van economisch of politiek vluchteling of dat er sprake is van de *myth of difference*.

Het tweede onderwerp is de aankomst in Nederland. Hiermee wordt omschreven hoe de fundering van de integratie werd gelegd door middel van burgerschap, taal- en cultuurkennis. Ten derde wordt sociale ontwikkeling besproken, waarmee het ontstaan van sociale relaties en de invloed op integratie wordt bloot gelegd. Het vierde gespreksonderwerp is economische ontwikkeling. Dit geeft een indruk van de *markers* opleiding en arbeid en hoe zij integratie beïnvloedden.

Tot slot, is aan de geïnterviewde gevraagd hoe hij of zij reageert op de vraag 'ben je geïntegreerd?' wat integratie voor hen betekent en of het ooit klaar is. Hierdoor wordt ruimte gegeven voor een andere interpretatie voor integratie te geven.

Er is gestreefd om geen generalisaties te maken uit de gesprekken die zijn gevoerd, dat zou niet kunnen en niet mogen gezien het kleine aantal geïnterviewden. Er zijn zowel overeenkomsten als verschillen tussen de twee groepen die zijn geïnterviewd. Zo zijn beide groepen maatschappijkritisch, zowel op opvang van vluchtelingen toen als op hoe zijzelf zijn opgevangen. Deze overeenkomsten en verschillen zijn aangekaart, maar moeten gelezen worden in de wetenschap dat het een kleine onderzoeksgroep is.

4. Resultaten

4.1 Introductie informanten

De informanten zijn vertrokken uit hun moederland in de periode 1974-1984 op leeftijd 18-28. Op het moment van het interview waren de informanten tussen de 51 en 70 jaar oud. Sommigen werken nog, anderen zijn met pensioen. Ze vertrokken alleen, met ouders, met partner (en kind) of zwanger. Veel van hen zijn opgepakt, sommigen zijn gemarteld en allen in angst, behalve één. Ze zijn hier gekomen als uitgenodigd vluchteling, UNHCR vluchteling, concubine, migrant, Europees burger (eerder status gekregen in ander land), of kind van een vluchteling. De meesten dachten de eerste paar jaar dat ze niet in Nederland zouden blijven, maar dat ze binnen een aantal jaar terug zouden gaan.

Er zijn in totaal vijf Iraniërs geïnterviewd, drie Chilenen geïnterviewd en Jan de Kievit, de auteur van het boek *40 jaar, 40 verhalen* over solidariteit met Chilenen en hun verblijf in Nederland. Alle interviews zijn in levende lijve afgenomen en duurde een half uur tot anderhalf uur. Er was één Iraans interview telefonisch afgenomen. De emoties tijdens de interviews liepen zeer uiteen, van kwaad en strijdzzaam, tot luchtig en vrolijk tot emotioneel en persoonlijk. Van de informanten hebben twee maatschappelijk werk gedaan (één de Nederlandse opleiding, de ander heeft de Chileense diploma erkend gekregen via UAF), twee de richting van politicologie, één ICT, drie zijn begonnen met verpleegkunde (maar één heeft het afgemaakt), twee begonnen met een kunstopleiding (waarvan ook één het heeft afgemaakt). De resultaten zijn gepresenteerd alsof de vluchtelingen met elkaar in gesprek zijn gegaan.

4.2 Vertrek en terugkeer

4.2.1 Reden voor vertrek en keuze voor Nederland

De redenen voor vertrek hadden te maken met de verandering van het regime. De Chilenen waren politiek activisten en zagen om hen heen dat vrienden, familie en zichzelf werden opgepakt, opgesloten, gemarteld en vermoord. Bij sommige Chilenen was Nederland een ondersteunende factor in hun vertrek. Claire vertelt: “Ik zat vaak in de gevangenis en door de Nederlandse druk op de Chileense regering ben ik vrij gekomen”. Bij de Chilenen was er geen sprake van een keuze voor Nederland. Landen zochten vluchtelingen uit die ze opnamen: de reden dat Claire naar Nederland ben gegaan is dat “zij de eerste waren die reageerden op mijn brief”, hetzelfde gold voor Carla en Chris. Hun eerste keus was vaak voor een land waar zij al mensen kenden.

Al bij het vinden van informanten bleek dat er een verschil is binnen de Iraanse groep in Nederland. Zo schreef een contactpersoon mij in een e-mail dat “*all Persians here are not refugees [sic], some came here as skilled migrants (including me), some came because of marriage, etc*”. Ook Idris’ reden was eerder praktisch dan politiek: “de toekomst die je inzag, die was er niet meer. ... Ik wilde gaan studeren, maar het was oorlog.” Idris koos om naar Nederland te komen omdat hij zijn vrouw in Turkije heeft ontmoet en verder wilde reizen om in het buitenland te studeren. De andere vier geïnterviewde Iraniërs waren wel politiek vluchteling. Voor Ilias was de situatie in Iran levensbedreigend voordat hij vertrok. “In de eerste twee jaar werd ik zes keer gearresteerd, soms voor maar een paar dagen. De laatste keer voordat ik vluchtte, werd ik uit een gebouw gegooid van twee hoog.” Desondanks dacht Ilias niet dat hij vermoord zou worden, hij besloot wel om te vertrekken. Ida vertelt dat ze een telefoontje kreeg, midden in de nacht en dat ze “van het ene op het andere moment moest vertrekken.” Terwijl bij Ilias geld een rol speelde in zijn keuze om naar Nederland te komen: “ik had iets minder dan 1000 euro, dus ik kwam naar Nederland”, was Ida, net als de Chilenen, afhankelijk van politieke wil. Zij kwam naar Nederland omdat de Nederlandse regering het eerst had gereageerd op haar verzoek, ze was liever naar Canada gegaan, waar een familielid woonde.

4.2.2 Terugkeer

Jan de Kievid vertelt dat visie op terugkeer bepalend is in het integratie proces van Chilenen. Claire: "Iedereen dacht het is tijdelijk. Het zal niet langer dan twee jaar duren, daarna gaan we weer terug." Jan de Kievid vult aan: "het vervelende was dat de twee jaar telkens opschoof: het werd geen anderhalf jaar, maar bleef telkens twee jaar."

Dat gold ook voor de Iraniërs (behalve Idris). Hierdoor kwamen integratieprocessen pas later op gang. Imme legt uit "De eerste periode was gericht op Iran, want ik was bezig met een strijd. Dat was een voortzetting van de strijd, maakte niet uit waar het plaats vond, maar het ging om het omverwerpen van het regime." Ook Ilias zegt: "We hadden onze tassen al ingepakt om terug te gaan ... We wilden allemaal doorgaan met wat we deden in Iran." Ida vult aan: "Ik dacht toen, dit voelt niet goed, en het kan betekenen dat ik niet meer terug kan. Hierdoor voelde ik me nog meer verloren."

Jan de Kievid vervolgt: "er zijn Chilenen die nog steeds zeggen dat ze terug gaan. Het was jarenlang een hot topic voor mensen, zolang ze geen definitief besluit namen drukte het erg op ze" Carla legt uit dat dit inderdaad voor haar opgaat, totdat ze in '91 terugging "en het was een vreselijke ervaring." Ze werd ondervraagd en uitgescholden door politie op het vliegveld. "Toen wilde ik pas een Nederlands paspoort."

4.3 Sociale ontwikkeling

4.3.1 Belang vrienden moederland

Beide groepen kregen na aankomst eerst banden met landgenoten. Het idee dat ze snel terug zouden keren om de strijd voort te zetten, was hier een belangrijke reden voor. Carla en Claire vertellen dat hun meeste vriendschappen, zelfs het contact met Nederlanders, betrekking had tot Chili. Carla: "dat ging alleen over demonstraties, manifestaties, geld inzamelen, empanadas bakken."

Ilias was met vrienden eerst bezig met "bijkomen van wat we hadden meegemaakt. In sommige gevallen moesten we fysiek aansterken van de marteling en de tijd die we hadden doorgebracht in de gevangenis. ... Het eerste jaar waren we altijd over Iran aan het praten"

Idris vormt een uitzondering hierop. Als migrant wilde hij graag snel onderdeel worden van de Nederlandse maatschappij en door zijn Nederlandse vrouw, kon hij gemakkelijk vrienden maken met Nederlanders via haar netwerk. "Ik wilde het daarvoor niet." Het contact met Iraniërs kwam pas toen zijn dochter geboren werd, ruim 15 jaar nadat hij in Nederland was gekomen. Hij zocht het contact toen bewust op.

4.3.2 Belang Nederlandse vrienden

De invloed die sociale relaties hebben op integratie is volgens Carla sterk: "Ik adviseer nu als maatschappelijk werker aan iedereen, één Nederlandse vriendin. ... Zo ben ik ook begonnen. Eén keer per week kwam er een Nederlandse vrouw langs en met de tien of twintig woorden die ik kende, gingen we praten over het weer of de kinderen." De vriendschap vormt een basis om de taal te oefenen en over de cultuur te leren. Ilias sluit zich hierbij aan, binnen zijn Iraanse vriendengroep heerste het idee dat familierelaties in Nederland heel anders waren dan in Iran. Totdat Ilias' Nederlandse vriendin hem opnam in de familie en hij zag "hoe zij zich gedragen is precies hoe wij ons gedragen. Het was een erg belangrijk moment dat mijn ideeën veranderde."

De Chileense vriendschappen zijn gebleven naarmate de tijd vorderde, de Iraniërs geven een ander verhaal. Ilias vertelt: "Toen heb ik expres het contact verbroken. ... Ze zeiden dat ze het Iraanse contact niet meer aankonden. De verhalen zijn hetzelfde, de pijn is hetzelfde."

4.3.3 Solidariteit

De betrokkenheid van Nederlanders bij de Chileense en Iraanse situatie lijkt erg verschillend te zijn. Er was meer solidariteit en betrokkenheid bij de Chileense dan de Iraanse situatie. Chris' ouders werden bij aankomst al hartelijk worden verwelkomd: "We kende niemand in Nederland, maar werden opgevangen door de [socialistische] partij van mijn vader." En Carla vertelt dat "[de

leerlingen] hadden aandacht voor ons ... De docenten ... hadden gekozen om ons les te geven, omdat ze zelf [sociaaldemocratische] ideeën hadden.” Claire vertelt dat de afwijzingen van haar sollicitaties kwamen met medeleven: “‘We vinden het zo jammer, maar we kunnen je niet aannemen.’ Met zo’n spijt, ik wist dat ik niet kon werken, maar die houding, die was voor mij heel belangrijk. Iedereen is zo lief voor ons geweest.” Jan de Kievid legt uit dat “de interesse in Chili kwam vooral door de regering van Allende. Er waren comités ter ondersteuning van de regering van Allende en dat werden later comités ter bestrijding van de dictatuur.” Iraanse Ida heeft een hele andere ervaring: “Twee jaar dat dag in dag uit dat ik met [iedereen] in de klas zat, had niet een iemand gevraagd ‘wat doe je hier?’ [Er was] geen oprechte betrokkenheid of interesse.”

4.4 Economische ontwikkeling

4.4.1 Opleidingsplekken

Bijna alle informanten moesten eerst in Nederland nog een studie volgen, meestal werden ze toegelaten na een examen. De informanten, behalve Idris, kregen een beurs van de UAF (Universitair Asiel Fonds), dat nog steeds bestaat.

Voordat Carla aan haar opleiding begon, deed ze een Spaanse cursus voor secretaresse omdat ze dacht nog terug zou gaan. Ze zag veel medewerking vanuit de opleiding die ze daarna volgde. Eerst werd ze geplaatst in een klas met alleen Chileense vluchtelingen, “maar in het tweede jaar moesten we integreren, in de normale klas. Anders spraken we alleen maar Spaans.” Imme zag ook medewerking van de universiteit, ze mocht beginnen met vakken voordat ze haar Nederlands cursus had afgerond. “Daarna werd met terugwerkende kracht alsnog de colleges en punten die ik had gehaald meegerekend. De universiteit heeft heel erg meegeholpen.”

Ida zag een hele andere kant. Zij werd geweigerd voor een opleiding: “Ik meldde me aan voor [een studie], maar ik was daar niet welkom. Die vrouw zat [met haar armen over elkaar] en zei: ‘deze studie Nederlanders al moeilijk, laat staan voor jou’. Ze heeft me geen enkele vraag gesteld, ze zei meteen ‘je hebt een taalachterstand,’”. Ida ervaarde ook daarna helemaal geen steun of tegemoetkoming van de opleiding die zij ging volgen. “Ik was de enige buitenlandse. Het enige voordeel dat ik kreeg, de enige begeleiding, was een woordenboek bij de toetsen. ... Als iemand me had geïnformeerd over de mogelijkheden om me te oriënteren door naar open dagen te gaan of kennis laten maken met mensen en studies, had ik een andere keuze kunnen maken.” Idris is het met haar eens, een vriend raadde hem af om te studeren omdat er tijdens een HBO opleiding ook geld verdiend kon worden. “Ik verlang nog steeds naar de universiteit, omdat ik in Nederland leergierig ben geworden.”

4.4.2 Eerste plekken op de arbeidsmarkt

De meeste informanten vertellen eerst een schoonmaakbaan of uitkering te hebben gehad om iets te doen of wat extra te verdienen en daarna volgde een échte eerste baan. Claire heeft, net als Carla en Imme, haar eerste echte baan gekregen door gebruik te maken van de kennis die je hebt als migrant. Claire en Carla kregen hun eerste baan waarvoor ze Spaans moesten spreken met andere vluchtelingen, “heel zwaar werk, je wordt geconfronteerd met je eigen leven, je eigen geschiedenis.” Imme voegt toe: “Het was een soort springplank om met minderheden te beginnen. We hadden geen gelijke kansen, waardoor je met dat specifieke moet beginnen.”

Ida vindt dat nieuwe inwoners van Nederland gebaat zijn bij meer informatie over arbeidsmarkt. “Ik loop nog steeds voor mijn gevoel vijf jaar achter.” Idris is, net als Ida, ook vaak van baan gewisseld maar ziet dit juist als een goede tijd: “Dat was fantastisch. Ik ging van de ene baan naar de andere baan. Binnen zes jaar heb ik vijf-zes banen gehad. ... om meer geld te verdienen.”

Soms werden de vluchtelingen minder goed behandeld omdat ze niet Nederlands waren. Ilias werd ondanks zijn hoge positie binnen een bedrijf gebruikt om te kopiëren en thee te zetten. “Dit was te gek voor woorden. Ik nam het erg persoonlijk.” Voor een ander bedrijf was hij al drie maanden bezig met het sollicitatieproces, toen hij een brief ontving dat het bedrijf al te veel buitenlanders in dienst had en hem dus helaas niet aan kon nemen. Ide zegt hier niet mee geconfronteerd te zijn geweest: “ik heb een blanke huid, ik zie er ook wel uit als een Nederlander.”

Ook werk kan fungeren als een platform op kennis op te doen over de Nederlandse taal en cultuur. Chris, die vroeg stopte met zijn opleiding, was werk “het moment dat ik meer contact kreeg met Nederlanders, en ik ook moest gaan schrijven. Ik laat nog steeds alles dat ik schrijf controleren op taalfouten.” Hij vertelt ook door werk meer vertrouwen te hebben gekregen in spreekvaardigheid.

4.5 Ontwikkeling integratie

4.5.1 Status in Nederland

Wanneer de Iraanse informanten een status kregen verschilde erg, en beïnvloedde de mogelijkheden en behoefte om te integreren. De Chilenen waren uitgenodigd, Carla: “Toen we aankwamen hadden we meteen A-status vluchtelingen status. Dan had je meteen recht op alles: uitkering, huis, ziekenfonds, scholing.”

De Iraniërs hadden verschillende ervaringen, Ida moest een aantal nachten op het vliegveld slapen voordat iemand zich over haar ontfermde. Imme kwam uit een ander Europees land en hoefde het proces niet in Nederland te doorlopen. Idris kwam als migrant en heeft überhaupt geen aanvraag gedaan om erkend vluchteling te worden.

Een vluchtelingenstatus of andere verblijfsvergunning betekent echter nog niet dat de persoon in kwestie ook meteen begint met inburgeren of de Nederlandse identiteit omarmt. Vaak is er eerst nog de neiging om eigen cultuur of de vluchtelingenstatus te verdedigen. Carla vertelt: “Eerste stadium, dat je hier komt is dat je bang wordt om je identiteit te verliezen. Je moet je eigen ik verdedigen, wie ben ik, wat doe ik hier? ...Dat komt omdat je bang bent dat je het hier leuk vindt en niet terug wil. ... Tweede stadium is verdedigen dat je vluchteling bent. ... Je bent een politiek vluchteling, dat is een betere status dan een gewone migrant, dat probeer je ook te verdedigen.” In het derde stadium, is er minder behoefte om jezelf en je identiteit te verdedigen.” Ilias vindt dat vluchteling juist niet als identiteit gezien moet worden “maar [als] een actie.”

4.5.2 Keuze voor integratie

Veel vertellen dat ze ergens tijdens het verblijf in Nederland, de bewuste keuze maken om te gaan integreren. Imme noemt dit “de radicale stap gezet om me te richten op waar ik hier en nu leef. ... Dat was een heel bewust moment en een hele rationele keuze.” Bij veel spelen de kinderen die in Nederland zijn geboren een rol in deze keuze, zoals ook bij Imme: “Ik realiseerde me, dit [de strijd in Iran] gaat jaren duren, en ik heb een kind dat hier opgroeit, ik moet me richten op de toekomst en de toekomst van mijn kind.”

Jan de Kievit vult aan de keuze om terug te gaan hier ook een grote rol in speelt: “Soms waren het hele praktische overwegingen, naarmate je ergens langer bent is het moeilijker om terug te gaan. Je hebt wel ouders die terug gaan en kinderen die blijven ... er zijn alle combinaties [van gezinssplitsing voorgekomen]. Wat ook nog wel eens mensen heeft weerhouden is dat ze niet welkom waren, dat ze met de nek werden aangekeken. ‘Jullie hebben het makkelijk gehad, vakantie in Europa’.”

4.5.3 Taal

Alle informanten zijn het met elkaar eens: de taal leren is cruciaal voor integratie. Vriendschap en werk kan daar een rol in spelen. Bijna alle informanten hebben een cursus Nederlands gedaan, Ilias zegt hierover: “zonder [Nederlands] functioneer je niet als betrokken burger.”

De een nam het in het begin meer serieus dan de ander, dat was ook afhankelijk van het idee om terug te keren. Claire: “We namen het [de taallessen] niet erg serieus. ... Ik heb vooral Nederlands geleerd in de praktijk. Vooral toen ik aan de slag ging als maatschappelijk werkster drie jaar later.”

Ida vertelt dat het in het begin lastig is om te spreken in een nieuwe taal: “Op het moment dat je losgelaten wordt [in de maatschappij], zoek je de mensen op die je [moeder]taal spreken, en

dan krijg je later het verwijt: 'zie je wel ze willen niet integreren'. Terwijl het zo logisch is, zo menselijk, dat je veiligheid zoekt bij mensen die je begrijpen." Ilias sluit zich hierbij aan: "Nederlands leren zou *empowering* moeten zijn, niet verplicht. Ik geloof niet in die onzin dat je Nederlands moet leren om betere kansen te hebben hier. Ik ken mensen die perfect Nederlands spreken, maar die niet de kansen hebben die worden beloofd." Ilias spreekt tijdens het interview geen Nederlanders. "*I don't like to speak it. After September 11 I stopped writing and speaking Dutch. ... This is my way of protesting against arrogance and ignorance.*" (De andere quotes zijn vertaald voor het leesgemak.)

Jan de Kievit vertelt dat er ook Chilenen zijn die helemaal geen Nederlands meer hebben geleerd. Chris zag dat ook bij zijn ouders: "Voor mijn ouders was het erg moeilijk om de taal nog te leren. Mijn moeder had minder onderwijs gehad dan mijn vader, en zij heeft niet eens een poging gedaan om taallessen te nemen."

4.5.4 Economisch en sociaal onderscheid

Een aantal van de geïnterviewden ervaren weinig onderscheid tussen economisch en sociale netwerken. Voor Imme en Ida is dit omdat zij werk niet als last maar als plezier ervaren, voor Chris omdat hij "niet goed is in vriendschappen" en zijn contacten en grote netwerk daardoor vooral bestaan uit werk gerelateerde zaken. Claire vertelt dat "vrienden kwamen vooral uit politieke groepen. In Nederland was toen, en nog steeds, privé en werk erg gescheiden. Die contacten waren strikt apart. Je kon heel moeilijk bij Nederlanders thuis komen." Ida vindt ook dat dit onderscheid kunstmatig is: "Ik zie werk en het sociaal leven niet als iets apart. Mensen vragen altijd: doe je ook leuke dingen naast het werk? Ik vind dat zo'n vreemde vraag. Alsof het werk niet leuk is. Mijn werk is alles voor mij. Ik heb geen onderscheid tussen sociaal en werk."

4.5.5 Toetsing

Vaak gaven de informanten aan dat ze door het integratieproces beide culturen gingen wegen. Claire: "Je gaat alles dat je nieuw ziet en leert, toetsen aan je eigen cultuur. Je gaat daardoor je eigen cultuur ook bewust kennen, als je in een cultuur opgroeit hoef je niet over je eigen cultuur na te denken. Dan ... ga je je afvragen wat vind ik beter of leuker?"

4.6 Integratie als begrip

4.6.1 Geïntegreerd?

Op de vraag: "ben je geïntegreerd?" werden de antwoorden 'ja', 'nee' en de varianten daar tussenin allemaal gegeven.

Chris legt uit: "Nee ik ben niet geïntegreerd, maar ik doe mee. Ik doe mee met alles dat ik kan ... Toch zeg ik dat ik niet geïntegreerd ben, omdat er een negatief aspect aan integratie hangt. Het lijkt dan alsof je geen problemen veroorzaakt. Terwijl ik graag problemen veroorzaak ... Er zijn dingen die moeten veranderen."

Claire zegt: "Ik vind het een hele irritante vraag. ... Ik voel me toch in eerste instantie Chileense. Maar Nederland is mijn tweede land. Is dat integratie? Als Nederland voetbalt tegen Chili, of een ander Latijnsamerikaans land dan ben ik niet voor Nederland. Mijn motivatie is dan vooral Nederland is een rijk land, en die arme landen moeten een stimulans hebben en niet alleen ondergeschikt zijn aan de rijke landen. Het is eigenlijk een politieke overweging, niet gevoelsmatig."

Carla legt uit: "Ik vraag het mezelf nog steeds af. Soms denk ik ja, want of je wil of niet, neem je dingen over die Nederlands zijn. Maar ik zal grotendeels ook Chileens blijven. ... Als ik in Chili ben [één keer in vijf jaar, ongeveer] dan ben ik Chileens."

Imme: "Natuurlijk ben ik geïntegreerd. Ik heb invloed gehad, natuurlijk is het beperkt, maar als politicus, als iemand die een organisatie leidt. Het gaat voor mij om participatie. ... Ik wil een deel zijn van de samenleving. Ik wil daar invloed op hebben, ik wil daarmee interactie hebben, ik wil het mede kunnen vormgeven. ... Je kunt het noemen wat je wil, integratie, [het] maakt me niks uit."

Ida: "Is dit je thuis? Dan zeg ik nee. Omdat er geen dag voorbij gaat waarin je niet aan herinnerd wordt dat je niet een van ons bent. Ik zal altijd binding hebben met deze plaats omdat mijn zoon hier geboren is, en met mensen. Maar dat zijn mensen, contacten, dat is niet het land."

Ilias: "Wij konden ons niet meer identificeren met Iran, dus werden we Nederlands. Als we vliegen [naar een ander land] begint een ander soort bloed te stromen. ... Dit is de veiligste plek die ik heb, de plek het dichtst bij mijn hart."

4.6.2 Nieuwe definities van integratie

Ook reageert elke informant anders op de vraag: wat is integratie volgens jou? Veel geven een metafoor: alsof je bij iemand op bezoek bent, alsof je moet kiezen tussen een adoptieouder en een biologische ouder, maar vaak is de belangrijkste waarde dat men participeert. Geen van de informanten ervoeren dat de integratie ooit 'af' is.

Claire vindt dat het een intern proces is: "Een beetje van daar en een beetje van hier, want dat ben ik geworden. ... Die identiteit koop je niet in de supermarkt. Het is iets dat gebeurt in jou." En Ide sluit hier op aan met de meer klassieke interpretatie van integratie: "Je moet aangepast zijn aan waar je woont, maar ook niet jouw eigen waarden weggooien."

Ida is vurig tegen het gebruik van het woord integratie. Voor haar bevestigt het een kloof tussen Nederlanders en buitenstaanders. "Integratie vereist wederkerigheid. Zoals we het in Nederland formuleren is het continu en consistent het wij en het zij in stand houden. ... Als je op deze manier gedefinieerd wordt, het zij, kun je nooit samen met het wij een emotionele verbinding ontwikkelen."

Imme: "Integratie heeft zoiets van, ik cijfer me weg, ik ga er in op. Terwijl ik er onderdeel van word, dus ik kan ook dingen bepalen." Chris' idee sluit daar op aan: "ik geloof niet dat het [integratie] bestaat, je verdwijnt dan in de massa. ... Er zijn veel mensen onzichtbaar geworden en ik weet niet of dat integratie [zou moeten zijn]. Ik wil liever dat mensen mee doen, naar het buurthuis gaan, praat mee op school. ... Integratie betekent dat je op let, mee doet, participeert. In die zin ben ik geïntegreerd, maar ik heb liever dat we dat participatie noemen."

4.7 Integratie en situatie nu

4.7.1 Teruggeven

Veel informanten vertelden dat ze een dankbaarheid voelden richting de Nederlandse samenleving. Ilias zegt hierover: "omdat de samenleving je beschermt. Een veilige plek om te studeren en jezelf te herpakken, je aan te sluiten bij je gemeenschap. Sommige dingen worden van je verwacht [zoals de taal leren], maar dat is logisch Ik wilde iets terug geven, niet alleen materieel, maar ook emotioneel." Ida: "je loopt vertraging op daardoor sta je aan de zijlijn. Dit is zo kortzichtig, je hebt gestudeerd en alle drempels overwonnen en wil graag werken om iets voor dezelfde samenleving te betekenen en dat wordt je bijna onmogelijk gemaakt" Chris vindt het belangrijk dat het mogelijk wordt gemaakt om terug te geven: "Nu zijn er zo veel vluchtelingen die jaren geparkeerd worden. Ze wachten jaren op een stempeltje en papier. Ze doen niet mee, ... Ze hebben een mooie bagage aan kunst en cultuur, maar daarvoor is heel weinig aandacht. We moeten kijken naar mensen niet alleen als een hulpvraag, maar ook juist als wat kun je toevoegen."

4.7.2 Vrouw

Zowel in Nederland als Chili was in de jaren '70 en '80 geen gelijkheid voor man en vrouw. Claire werd als vrouw anders behandeld door de Nederlandse staat: "Ik heb de status van concubine gekregen en niet vluchteling." Dat ze wilde werken en tegelijkertijd kinderen had, werd ook niet door iedereen gezien als een goede combinatie. Bovendien "[kreeg] mijn kind kreeg de Nederlandse nationaliteit, ondanks dat ik dat niet wilde, ik wilde namelijk nog terug. Dat moest om hem te beschermen omdat hij een alleenstaande moeder had." Carla kreeg geen Nederlandse les, omdat de voorkeur ging naar mannen. Omdat ze dachten dat de mannen zouden gaan werken, zij zouden de vrouwen onderhouden. Chris ziet ook ongelijkheid in de Chileense cultuur: "Chileense vrouwen

hebben een moeilijke weg gehad, onze cultuur is machistisch, de dominantie van de man is nadrukkelijk aanwezig en het is niet makkelijk om dat los te laten." De Chileense vrouwen kregen wel meer vrijheid in Nederland omdat "vrouwen hier een uitkering kregen, konden Chileenen scheiden," vertelt Claire en Jan de Kievit vult aan dat "bijna 90% van de Chileense echtparen is gescheiden in Nederland."

4.7.3 Paspoort

"Het betekende zo veel voor mij, dat paspoort. Ik had geen paspoort, ik was gevlucht." Vertelt Ida, "Ik ben gewend dat mensen het me vragen [waar ik vandaan komt] dus ik laat ik af en toe mijn paspoort zien. Zelfs dan krijg ik soms de reactie van: 'dat zegt niks, ik zie dat je geen Nederlander bent.'" Carla vertelt dat ze wel moeite had met het omarmen van het paspoort: "Je bent bang dat door je paspoort te verliezen je je identiteit verliest. En dat als je Nederland leuk vindt, je je identiteit verliest. ... Op een gegeven moment begrijp je dat je identiteit verandert. Bang om hier te verdwijnen, bang om te smelten [assimileren]."

Claire vertelt dat ze de Chileense identiteit heeft behouden en geen Nederlands paspoort heeft ondanks dat dat allang had gekund. "Je kan niet integreren als iedereen je eraan herinnert dat je een buitenlander bent, 42 jaar woon ik hier, 42 jaar verdomme. Ik betaal 42 jaar belasting. ... ik heb een normaal leven gehad, ik ben geen crimineel en toch moet je elke keer jezelf bewijzen. Daarom heb ik nooit de Nederlandse nationaliteit aangenomen. ... Uiteindelijk wil ik begraven worden in Chili."

Chris vertelt: "Ik heb alleen een Chileens paspoort. We hebben nooit een Nederlands paspoort aangevraagd. We hebben geen rationale uitleg, terwijl er heel veel praktische voordelen zitten aan een Nederlands paspoort. Misschien omdat iedereen zo lovend was over een Nederlands paspoort hebben we er geen waarde aan gegeven."

4.7.4 Huidig situatie

Claire: "Voor Wilders is integratie, [hetzelfde als] assimilatie en voor veel andere mensen ook." Ilias voelde zich Nederlands, maar sinds 9/11 niet meer. "We kwamen hier en waren zo naïef om te denken dat we dit ook ons land konden maken, zonder ons te realiseren dat er een enorme groep mensen is die de grond onder je voeten vandaan wil halen. Tegelijkertijd is een groot gedeelte van wat Nederlandse burgers verwachten van nieuwkomers heel logisch, heel eerlijk en duidelijk. Het is eigenlijk in het voordeel van de nieuwkomers." Maar daar staat tegenover dat "De huidige crisis, met mensen die varkens aan de muren hangen, is een schandelijke tijd in de Nederlandse geschiedenis." Claire legt het huidig immigratiebeleid naast koloniale tijd en zegt: "het is zo hypocriet, ik kan daar zo boos van worden."

"Als je de kansen krijgt en je wil niet, is dat je eigen verantwoordelijkheid," zei Carla en Claire zegt: "Ik heb altijd moeten knokken voor alles." Carla is, in tegenstelling tot Ilias, wel voor de verplichting om de Nederlandse taal te leren: "Ik zou wel willen dat uitkering meer afhankelijk wordt van of mensen naar school gaan, ze moeten Nederlands leren."

4.8 Conclusie

De informanten vertelden zeer uiteenlopende verhalen, waarbij Chileenen meer met elkaar gemeen hadden onderling dan de Iraniërs. Ondanks de verschillende verhalen over de start en het verloop van het integratie proces waren alle informanten het eens dat de huidige situatie in Nederland voor vluchtelingen te wensen overlaat. Om te beginnen aan het integratieproces waren kinderen en besef van geen terugkeer belangrijke factoren. Tijdens de integratie waren vrienden nodig om taal en cultuur te leren en was op de arbeidsmarkt de positie als minderheid zowel een achterstand als wijze om te profileren, meer begeleiding daarbij was wenselijk geweest. Het onderscheid tussen sociale en economische integratie vonden de vluchtelingen vaak arbitrair en was geen wezenlijk onderdeel van het integratieproces. Het gevoel dat integratie momenteel een negatieve connotatie heeft dat het wij-zij gevoel versterkt, waarbij de vluchtelingen niet worden uitgedaagd om actief te participeren in de maatschappij is ook een problematische ontwikkeling volgens de informanten.

Vaak hebben ze juist een innerlijk *drive* om iets terug te geven aan de maatschappij die hun bescherming geboden heeft.

5. Discussie

De discussie bestaat uit twee onderdelen: een overzicht van de aansluiting van het theoretisch kader op de gevonden resultaten en een bespreking van de beperkingen van het onderzoek waarbij suggesties voor vervolg onderzoek worden gedaan.

5.1 Aansluiting literatuur op resultaten

De resultaten zijn verkregen en vormgegeven in een volgorde die is gebaseerd op de literatuur, daarom sluiten in eerste instantie de twee goed op elkaar aan. Het bleek echter al uit de literatuur dat het onderscheid tussen de verschillende categorieën toch kunstmatiger is dan het op papier doet lijken.

De redenen die de informanten hadden om te vertrekken verschilden, de definitie die werd gebruikt voor vluchtelingen bleek echter toch erg breed te zijn. Ilias is weliswaar gevlucht omdat hij door het regime niet meer kon studeren, maar zijn intentie om te migreren maakte dat hij nooit heeft geworsteld met de keuze om terug te keren of niet. Dat betekende dat zijn integratieproces anders verliep en hij eerder begon met sociale banden opbouwen in Nederland en Nederlands te leren. De VN definitie blijft een begrip dat te weinig ruimte biedt voor verschillende vluchtelingen, maar om dit breder te maken moet vooral de intentie van de migrant worden meegenomen, in plaats van alleen de situatie van het thuisland.

De vriendschappen die de vluchtelingen eerst hadden met landgenoten kwam ook naar voren uit de literatuur. Een interessant verschil is echter dat terwijl de Chilenen vaak betrokken bleven met landgenoten, dit bij de Iraniërs niet het geval was, met uitzondering van Ilias. De aan- en afwezigheid van solidariteit hadden sommigen ervaren als een belangrijk onderdeel voor het integratieproces terwijl het anderen minder beïnvloedde. Het wederzijdse proces werd wel door zowel vluchtelingen als literatuur aangedragen als hoeksteen van integratie.

Op de arbeidsmarkt ervoeren de vluchtelingen geen gelijkheid, dat kwam door een taalachterstand maar ook door het 'buitenlander zijn' in de meer algemene zin. Ze konden zich toch profileren met behulp van hun achtergrond en dankzij de economisch redelijk stabiele fase waarin zij in Nederland aankwamen. Ida deed een uitgesproken vraag om betere informatie voorziening, veel van hen hebben namelijk wel het idee gehad te moeten vechten voor hun plek.

Het integratieproces begint bij het krijgen van status of uitgenodigd worden naar Nederland. Het is bijzonder dat de ene informant zeer veel waarde hecht aan het Nederlandse paspoort, de ander aan het Chileense paspoort en dat er ook een informant was die zich juist nauwelijks bekommerde om het paspoort. Alhoewel de status en nationaliteit een startpunt is, heeft dit dus geen blijvende impact op integratie zoals het wel lijkt te zijn in de literatuur.

Veel belangrijker was de rol van een kind en visie op terugkeer (en de impact die een kind op deze visie kan hebben). Vaak werd er omwille van een kind besloten om definitief te blijven. Zowel vriendschappen als werk hielpen dan om cultuur en taal (nog) beter te leren kennen, het onderscheid in hoe dit gebeurde was nauwelijks van belang.

Integratie had voor veel informanten een negatieve connotatie. Bij sommigen is het negatief omdat het stoelt op een onderscheid tussen wij en zij, bij anderen was het negatief omdat het wordt geassocieerd met assimileren en 'verdwijnen' in plaats van meedoen en de maatschappij vormgeven. Voor de informanten is integratie persoonlijk is, wederzijds en dat participatie zou moeten dienen als alternatief begrip. De wederkerigheid kwam ook meermaals in literatuur naar voren, maar het persoonlijke aspect zou meer aandacht verdienen.

De mogelijkheid om iets terug te geven aan de maatschappij uit eigen motivatie en waardering moest volgens de informanten beter worden gefaciliteerd en erkend. Dit kwam nauwelijks terug uit de literatuur, hetgeen zeer schadelijk is gezien de gebruikte literatuur wel ambieerde om ook nadruk te leggen op de wederkerigheid van integratie.

5.2 Beperkingen en suggesties vervolgonderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd met als doel om integratie te belichten vanuit het perspectief van de ervaren vluchteling. Er zijn bepaalde beperkingen aan het onderzoek waaruit suggesties volgen voor vervolgonderzoek.

Ten eerste is in dit verslag gebruik gemaakt van te wijde definitie van vluchteling. De intentie om in Nederland te blijven of niet zou in vervolgpunt een selectie criterium kunnen zijn voor informanten.

Ten tweede kan er in vervolgonderzoek worden gekozen om een groter aantal interviews af te nemen en andere onderwerpen verder aan te kaarten. Juist door interviews is het persoonlijke en het onderlinge verschil aanbod gekomen, waardoor het begrip van de concepten zeer compleet weergegeven kon worden, maar het is interessant om te testen of de huidige conclusies overeind blijven als er meer hoogopgeleide niet-westerse vluchtelingen uit de jaren '70 en '80 om hun mening wordt gevraagd.

Een derde kanttekening die moeten worden gemaakt, is dat de interviewsetting ook verschilde. De meeste interviews zijn afgenomen bij de informanten thuis, op werk of in een openbare ruimte, en één interview telefonisch. Dit interview was daardoor minder diepgaand en kon minder toevoegen aan de resultaten. Daarnaast is niet iedereen even lang geïnterviewd, de tijdsperiode verschilde van een halfuur tot anderhalf uur. Hierdoor zijn sommige informanten meer aan bod gekomen dan anderen.

Tot slot zijn de interviewvragen aangepast naarmate er meer interviews zijn geweest, de toegevoegde vragenlijst is de laatste versie. In vervolgonderzoek zou al vanaf het eerste interview gebruik gemaakt kunnen worden van deze kennen.

6. Conclusie

Om antwoord te geven op de hoofdvraag:

Hoe integreerden hoogopgeleide Chilenen en Iraniërs in Nederland op sociaal en economisch aspect in de jaren '70 en '80?

Werd literatuuronderzoek gedaan en gesproken met Chileense en Iraanse vluchtelingen uit Nederland. Om deze vluchtelingen te vinden werd een breder begrip van vluchteling gehanteerd dan de VN definitie, waarbij er weinig erkenning is voor de stem van de vluchteling.

Integratie is een complex fenomeen waarvan noch wetenschappers, noch geïntegreerden een eenduidige definitie hebben. Het omhelst het idee dat buitenlanders zich in bepaalde mate moeten aanpassen om in een nieuwe natiestaat te passen, zowel economisch als politiek migranten en vluchtelingen hebben daarom met integratie te maken. Integratie wordt door zowel wetenschappers als informanten vooral afgezet tegen het ongewenste assimilatie, waarbij assimilatie verdwijnen van cultuur en verdwijnen in de maatschappij is.

De wens van vluchtelingen om terug te keren toen zij in Nederland aankwamen, bepaalt hoe actief de vluchteling begint met integreren. Taallessen werden bijvoorbeeld meer serieus genomen nadat was besloten om in Nederland een baan te zoeken die niet te maken had met het thuisland. De wens om terug te keren werd beïnvloed door de lengte van het verblijf in Nederland en kinderen die opgroeien in Nederland.

Ondanks de hoge opleidingen van de vluchtelingen, kregen zij niet altijd dezelfde kansen als Nederlanders. Betere informatie voorziening had daarbij kunnen helpen en de kennis als minderheid werd gebruik om toch aan de slag te gaan op de arbeidsmarkt. Er is momenteel meer beleid om ongelijke behandeling tegen te gaan, maar solidariteit en kennis van het thuisland van de vluchteling speelt een rol in de behandeling die vluchtelingen in verschillende instanties ervaren.

In het integratieproces moet er ruimte zijn voor de vluchteling om een persoonlijke identiteit te vormen. Dit is een innerlijk proces dat kan worden versterkt door sociale banden en werk. Het proces is wederzijds, wat betekent dat er ruimte moet zijn voor de vluchteling om terug te geven aan de Nederlandse maatschappij. Vriendschappen binnen vluchtelingengroepen zouden niet afgeschilderd moeten worden als slechte integratie, maar een stap in het verwerkingsproces van ervaringen uit het thuisland. Het huidige maatschappelijk debat en asielbeleid doen af aan deze mogelijkheid door integratie verplicht te stellen en weinig ruimte te laten voor eigen initiatief in het integratieproces.

Een manier om dit te bewerkstelligen is bijvoorbeeld een project dat recentelijk is opgezet in Amsterdam in Riekershaven (NOS 2016a). Vluchtelingen en studenten gaan tijdens dit project samenwonen en samen projecten opzetten. Er wordt daardoor een gelijkwaardige samenkomst gecreëerd waarin netwerken kunnen ontstaan en er ruimte is voor de stem van de vluchteling. In dit project verliest integratie de negatieve connotatie.

Bronnen

Abels, R. (2016). Jesse Klaver over vluchtelingen: Wij kunnen dit aan, absoluut. *Trouw.nl*. Retrieved 5 May 2016, from <http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/4241840/2016/02/10/Jesse-Klaver-over-vluchtelingen-Wij-kunnen-dit-aan-absoluut.dhtml>

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, 21(2), 166-191.

Andrew G. & Taylor, A. (2016) In the shadow of fortress Europe? Impacts of European migration governance on Slovenia, Croatia and Macedonia, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(4), 587-605.

Beijnes, J. (2016). Geen opvang gelukszoekers. *telegraaf.nl*. Retrieved 5 May 2016, from http://www.telegraaf.nl/watuzegt/25092390/Geen_opvang_gelukszoekers.html

Berry, J. W. (1986). The acculturation process and refugee behavior. Refugee mental health in resettlement countries, 25-37.

Bohning, W. (1991). Integration and Immigration Pressures in Western Europe. *International Labour Review* 130(4), 445-458.

Bruquetas-Callejo, M., Garcés-Masareñas, B., Penninx, R., & Scholten, P. (2007). Policymaking related to immigration and integration. The Dutch Case. Amsterdam: *IMISCOE Working Papers*.

Crisp, J. (2003). *A New Asylum Paradigm?: Globalization, Migration and the Uncertain Future of the International Refugee Regime*. UNHCR, Evaluation and Policy Analysis Unit.

Crisp, J. (2004). *The local integration and local settlement of refugees: a conceptual and historical analysis*. UNHCR, Evaluation and Policy Analysis Unit.

Chiswick, B. R., & Wang, Z. (2016). Social Contacts, Dutch Language Proficiency and Immigrant Economic Performance in the Netherlands: A Longitudinal Study, *IZA Discussion Paper*, No. 9760.

Chimni, B. S. (1998). The geopolitics of refugee studies: A view from the South. *Journal of Refugee Studies*, 11(4), 350-374.

Engelbersen, G. (2011). Arbeidsmigratie in meervoud: naar een gedifferentieerd integratiebeleid voor migranten uit Midden- en Oost-Europa. *De economie van migratie*, 3, 98-105.

De Haas, H. (2010). Migration and development: a theoretical perspective. *International migration review*, 44(1), 227-264.

Hay, I. (2000). *Qualitative research methods in human geography*. Oxford University Press.

Hessels, T. (2004). Iraniërs in Nederland. *Bevolkingstrends*, 52, 54-8.

Holmes, S. M., & Castaneda, H. (2016). Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death. *American Ethnologist*, 43(1), 12-24.

Johnson, H. L. (2011). Click to Donate: visual images, constructing victims and imagining the female refugee. *Third World Quarterly*, 32(6), 1015-1037.

- Juss, S. S. (2005). The decline and decay of European refugee policy. *Oxford Journal of Legal Studies*, 25(4), 749-792.
- Kettenis, T. (2016). Onze grens blijft dicht voor 'gelukszoekers'. *Trouw.nl*. Retrieved 5 May 2016, from <http://www.trouw.nl/tr/nl/36361/Vluchtelingen/article/detail/4197292/2015/11/28/Onze-grens-blijft-dicht-voor-gelukszoekers.dhtml>
- De Kievid, J. (1995). Chileense vluchtelingen in de jaren zeventig. *Rekenschap*, 48(1), 38-45.
- Korac, M. (2003). Integration and How We Facilitate it A Comparative Study of the Settlement Experiences of Refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*, 37(1), 51-68.
- Kranendonk, M., Michon, L., Schwarz, H., & Vermeulen, F. (2014). Opkomst en stemgedrag van Amsterdammers met een migratie-achtergrond tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014. *IMES Report Series*
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Martinovic, B., Van Tubergen, F., & Maas, I. (2009). Dynamics of interethnic contact: A panel study of immigrants in the Netherlands. *European Sociological Review*, 25(3), 303-318. <https://esr.oxfordjournals.org/content/25/3/303.full.pdf+html>
- Massey, D. S. (1990). Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration. *Population index*, 3-26.
- NOS, (2016). *Eerste vluchtelingen teruggestuurd naar Turkije*. *Nos.nl*. Retrieved 28 June 2016, from <http://nos.nl/video/2097020-eerste-vluchtelingen-teruggestuurd-naar-turkije.html>
- NOS, (2016a). *Asielzoekers en studenten gaan samenwonen*. *Nos.nl*. Retrieved 1 July 2016, from <http://nos.nl/op3/artikel/2114370-asielzoekers-en-studenten-gaan-samenwonen.html>
- Nyers, P. (2013). Chapter 3: Fearful subjects: reason and fear in UN definition refugee. *Rethinking Refugees: Beyond State of Emergency*. Routledge.
- Özden, Ç. G. (2006). Educated migrants: is there brain waste? *International migration, remittances and the brain drain*. Edited by C. Özdena en M. Schiff. 227-244. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6929/339880rev.pdf?#page=243>
- PBL, (2016). *Hoogopgeleide migrant houdt van de stad*. *PBL Planbureau voor de Leefomgeving*. Retrieved 5 May 2016, from <http://www.pbl.nl/nieuws/nieuwsberichten/2014/hoogopgeleide-migrant-houdt-van-de-stad>
- Penninx, R. (2005). Integration of migrants: Economic, social, cultural and political dimensions. The new demographic regime: *Population challenges and policy responses*, 137-152.
- Penninx, R., Garcés-Mascareñas, B. en Scholten, P. (2005). Policymaking related to immigration and integration: a review of the literature of the Dutch case. *International Migration, IMISCOE*.
- du Pré, R. (2016b). *Zonder taboes zoeken naar oplossing voor migratiecrisis*. *De Volkskrant*. Retrieved 5 May 2016, from <http://www.volkskrant.nl/opinie/zonder-taboes-zoeken-naar-oplossing-voor-migratiecrisis~a4144464/>
- du Pré, R. (2016a). *Samsom toont politieke moed in asieldebat*. *Volkskrant.nl*. Retrieved 28 June 2016, from <http://www.volkskrant.nl/opinie/samsom-toont-politieke-moed-in-asieldebat~a4233405/>

Raaijmakers, N., Thijssen, L., Gesthuizen, M., & Wolbers, M. (2015). Achterstanden van niet-westerse immigranten op de arbeidsmarkt onder hoger opgeleide toetreders. *Mens en maatschappij*, 90(1), 73-102. <http://www.ingentaconnect.com/content/aup/mem/2015/00000090/00000001/art00005>

Schiff, M. (2006). Brain Gain: Claims about Its Size and Impact on Welfare and Growth Are Greatly Exaggerated. *International migration, remittances and the brain drain*. Edited by C. Özdena en M. Schiff. 201-226. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6929/339880rev.pdf?s#page=243>

Sigona, N. (2005). Refugee integration (s): policy and practice in the European Union. *Refugee Survey Quarterly*, 24(4), 115.

Strang, A., & Ager, A. (2010). Refugee integration: Emerging trends and remaining agendas. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 589-607.

Unhcr.org (2016).

Vluchtelingenwerk.nl (2016). Wat wij doen: in beeld. *Vluchtelingenwerk.nl*. Retrieved 5 May 2016, from <http://www.vluchtelingenwerk.nl/wat-wij-doen/wat-wij-doen-beeld>

Afbeelding titelblad:

Directie Vluchteling (2014). Uitgaande schoolkinderen binnen het aanmeldcentrum in Ter Apel. *Flickr*. Retrieved 29 June 2016, from <https://www.flickr.com/photos/132590650@N02/16989287039/in/photolist-rThx94-saJGKX-rdJDXb-rRpJGk-rTaB29-rTaAv9-rdWeH4-rdJCgA-rThCd2-s8rK3j-saAiJE-s8rNEE-saJGJK-rTaBJw-rThvPF-rThukZ-saAgeu-rdJCsN-s8rSYQ-s8rSP1-saFHdc-saJLvc-rRpNmV-rRpQNi-rdJC6W-rTazdj-rTaz6f-rdJAsf-rTaHWG-saFJHg-saJMnn-rdW8x8-saJDhz-s8rR6b-s8rQKS-s8rQB5-rT9uch-rThApc-rTaHab-rRpHNM-rT9pGf-rThzF-rRpMNR-rdWdNt-rdJFLG-rT9txG-saJD1H-rRpMJH-itdn1P-s8rPRC>

Bijlage 1: Interview

Start

Intro mezelf + onderzoek
Bevestig hoe we elkaar kennen
Vertrouwelijkheid/anoniem
Outline interview + tijdsplan
Vragen?

Inleidend

Naam/leeftijd/herkomst
Wanneer vertrok je/met wie/waarom?
Waarom naar NL?

Algemeen

Hoe was de aankomst en asielprocedure?
Welke status kreeg je?
Kende je al iemand in Nederland?
Waar kwam je terecht toen je aankwam?

Sociaal

Hoe heb je de steun van Nederlanders om je heen bij aankomst en door de jaren heen ervaren?
Was het lastig om een sociaal netwerk op te bouwen?
Hoeveel interactie er plaats vindt tussen de vluchteling en de maatschappij.
Is de vluchteling bijvoorbeeld aangesloten bij een (sport)club? Maatschappelijke club?

Economisch

Werden vorige opleidingen in Nederland erkent of moest men opnieuw naar school? Zo ja, waar lag dit dan aan?
Economische integratie wordt gemeten door te vragen in welke arbeidssituatie de vluchteling zich bevindt. Was het gemakkelijk om te komen waar hij/zij nu is?

Onderscheid soc/eco

Zie je een verschil tussen economische en sociale integratie?
Wat gebeurde bij jou eerst?
Heeft jouw integratie op de arbeidsmarkt geholpen bij het vinden van een sociaal netwerk of andersom?

Integratie

Wat zeg je op de vraag: 'ben je geïntegreerd'? Wat betekent integratie voor jou?
Heb je je culturele achtergrond ervaren als bagage of verrijking tijdens integratie?
Heeft reden van vertrek consequenties gehad voor keuzes in NL?
Stagneert het of blijft integratie ontwikkelen? Is er een moment waarop integratie af is?
Heb je de nederlandse identiteit aangenomen, waarom wel of niet?

Extra toevoegingen

- Waarde paspoort
- Integratie als vrouw
- De rol van geloof
- Eigen toevoegingen

Afsluiting

Dank

Deadline 1 juli – voor die tijd inkijken

Eindproduct zien? → Uitwisseling gegevens

Bijlage 2: Interviews

Zijn niet ingesloten om de privacy van informanten te beschermen. Bij vragen graag contact opnemen met julia.matser@gmail.com